

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Катерина Біницька, Олександра Янкович

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ

Українська держава сьогодні переживає складний період трансформацій політико-соціального та економічного устрою. Ці перетворення тісно взаємопов'язані з кардинальними змінами в освітній галузі, передусім у системі педагогічної освіти, адже рівень підготовки вчителів є одним із найважливіших чинників забезпечення ефективності реформ. Проте наявна модель педагогічної освіти не відповідає очікуванням сучасного суспільства та вимагає застосування інноваційних підходів до її проектування.

Орієнтири щодо модернізації професійної підготовки вчителів визначені в Законі України «Про освіту» (2017), Концепції Нової української школи (2016), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018). Зараз звучить як аксіома, що «підготовка педагогічного працівника має відповідати суспільним запитам, сформульованим у професійних стандартах та стандартах освіти, враховувати світові тенденції та рекомендації впливових міжнародних організацій щодо підготовки педагогів» [Концепція розвитку педагогічної освіти, 2018].

Для вирішення цього завдання необхідно усунути певні суперечності. Актуальною проблемою, яка потребує невідкладного вирішення, є «дисбаланс між суспільним запитом на висококваліфікованих педагогічних працівників, перспективами розвитку суспільства, глобальними технологічними змінами та

існуючою системою педагогічної освіти, а також рівнем готовності/спроможності сучасних педагогічних працівників до сприйняття та реалізації освітніх реформ в Україні» [Концепція розвитку педагогічної освіти, 2018].

З урахуванням вітчизняних досягнень і невирішених проблем в освітній сфері з'ясовано шляхи вдосконалення фахової підготовки майбутніх учителів:

- випереджальний розвиток;
- визначення мінімальних освітніх вимог і можливість продовження навчання;
- модернізація ступеневої підготовки в закладах вищої освіти (ЗВО);
- врахування вимог Нової української школи;
- надання провідного значення практичній підготовці, академічній мобільності; забезпечення матеріально-технічної бази закладів освіти [Концепція розвитку педагогічної освіти, 2018].

Особлива увага в суспільстві відводиться підготовці майбутніх учителів школи першого ступеня, оскільки успішність реформ суттєво залежить від початкової ланки освітньої галузі, зміст навчання в якій, а також ключові компетентності й уміння учнів визначені в Державному стандарті початкової освіти (2018). Саме в цьому документі зазначено, що метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [Державний стандарт початкової освіти, 2018].

Увага суспільства до початкової школи та її вчителя проявилася в затвердженні Міністерством соціальної політики професійного стандарту «Вчитель початкових класів закладів загальної середньої освіти в Україні» (2018), розробником якого виступило Міністерство освіти України. У цьому нормативному документі визначено необхідні професійні компетентності, знання, уміння та навички вчителя початкових класів України [Професійний стандарт, 2018].

Проблеми модернізації підготовки майбутнього вчителя, крім законодавчих актів, нормативних документів, відображені в численних дослідженнях науковців, а саме: Н. Бібік, І. Гавриш, Т. Довгої, Л. Коваль, Я. Кодлюк, З. Онишкова, О. Писарчук, В. Примакової, О. Савченко, Г. Товканець, В. Чайки, І. Ящук та ін. Учені визначили перспективні напрями оновлення змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи: утвердження загальнолюдських цінностей, професійна спрямованість змісту освіти; урахування національних досягнень, використання досвіду народної педагогіки, розширення курсів навчальних дисциплін, пов'язаних із національною історією і культурою народів України; використання міжпредметних зв'язків із метою посилення світоглядного змісту навчального процесу; індивідуалізація та диференціація (використання можливостей багатоваріантності програм, упровадження нормативної та вибіркової частин змісту освіти, елективних курсів) [Столяренко О. В., 2015, с. 15].

Визначення перспективних напрямів модернізації професійної підготовки майбутніх учителів школи першого ступеня передбачає врахування історико-педагогічних надбань. На думку Л. Коваль, осмислити й об'єктивно оцінити сучасний стан і особливості модернізації професійної підготовки майбутніх педагогів в умовах інтеграції до європейського освітнього простору можна лише в контексті історичного розвитку початкової освіти. Генезис цієї спеціальності налічує понад 60 років. З 1956/1957 н. р. «було розпочато підготовку майбутніх учителів початкової школи з вищою освітою в п'яти педагогічних інститутах: Київському, Вінницькому, Бердичівському, Ізмаїльському, Глухівському» [Коваль Л. В., 2019]. Уже на першому етапі генезису професійного вишколу з'ясовано, що вчитель початкових класів має отримати ґрунтовну педагогічну, лінгвістичну та математичну освіту; у навчальному процесі вагома увага приділялася пошуку способів досягнення єдності теоретичної та практичної підготовки студентів, удосконаленню педагогічної практики, формуванню в майбутніх учителів знань про передовий

педагогічний досвід, підвищення їхнього культурно-освітнього рівня [Яструб О., 2013, с. 18].

Незважаючи на новітні тенденції розвитку сучасної вищої педагогічної школи (глобалізація, інтеграція, фундаменталізація, неперервність, інформатизація, диверсифікація, багаторівневність, стандартизація), усе ж залишаються ті надбання, які витримали перевірку часом і є фундаментом для подальших трансформаційних процесів. Ідеями, які продовжують зберігати актуальність в умовах модернізації системи підготовки майбутніх учителів початкової школи, є: збереження національних цінностей в освітньому процесі; організація творчої навчальної діяльності студентів; реалізація диференційованого підходу та педагогіки співробітництва; використання інтерактивних технологій навчання, дослідницького пошуку, різних форм рефлексії [Коваль Л. В., 2019]. В останні роки поширилася тенденція до проектування індивідуальної траєкторії фахового становлення кожного студента.

У зв'язку з євроінтеграційними процесами, які впливають на модернізацію підготовки вчителя початкової освіти в Україні, відбувається орієнтація на європейський досвід професійної педагогічної освіти, основними принципами якої є: гуманізм; демократичність; діалогічний характер освіти; науковість; практична спрямованість; формування вміння самостійно аналізувати різноманітні життєві ситуації; наступність і безперервність; полікультурність; інтегрованість (міждисциплінарність) процесу навчання [Концепція змісту освіти..., 2008]. Заслужують пильної уваги для переймання ідей досвіду моделі підготовки вчителів початкової школи в Європі. Зокрема, це технологічна, гуманістична, функціональна, які сприяють ефективному формуванню загальноєвропейського освітнього простору з уніфікованою дворівневою системою підготовки кадрів та взаємовизнанням дипломів про вищу освіту.

Використання цих моделей навчання дає можливість забезпечувати варіативність навчання (вибір різних освітніх і професійних програм, спеціалізацій), чим сприяє максимальній

реалізації творчого потенціалу особистості: зробити навчання більш гнучким, здатним реагувати на зміну процесів у суспільстві; адаптувати фахівців до ринкових відносин; зближувати системи підготовки вчителів, створюючи умови для взаємного визнання (еквівалентності) дипломів.

У процесі підготовки вчителя початкової школи враховується, що він постійно стикається з низкою економічних, соціальних та культурних проблем, у вирішенні яких повинен брати участь. Крім того, змінюється його роль в освітньому процесі. Учитель усе частіше стає тьютором, коучем, фасилітатором, ментором, лідером і менеджером команди учнів, який у педагогічній діяльності виконує нові функції і володіє численними компетенціями. Основні компоненти цих компетенцій – риси особистості, здібності, вправність, знання і досвід [Problemy kształcenia..., 2016, s. 76–77].

Сучасні підходи до кваліфікаційних вимог європейського вчителя початкової освіти ми узагальнили на рис. 1.

Рис. 1. Модель сучасного європейського вчителя
 [Біницька К. М., 2018, с. 306].

Такого вчителя можливо сформувати лише за умови вдосконалення процесу професійної підготовки та професійного розвитку в поєднанні теорії і практики, національних досягнень та європейських здобутків, спільних зусиль усіх ЗВО зокрема і суспільства загалом.

Урахування українського та європейського досвіду професійної освіти є основними чинниками розробки системи підготовки майбутніх учителів початкової школи в Україні.

Сьогодні професійна підготовка майбутніх учителів школи першого ступеня здійснюється за програмами третього, другого та першого рівнів вищої освіти та здійснюється в педагогічних, класичних, технічних та інших ЗВО всіх форм власності; програми початкового рівня вищої освіти та програми фахової передвищої освіти реалізуються в підрозділах університетів, академій та інститутів, у педагогічних коледжах або педагогічних підрозділах багатопрофільних коледжів. Виконання програм може здійснюватися в співпраці університетів і коледжів [Біницька К. М., 2018, с. 373].

На рис. 2. наведено траєкторії здобуття педагогічної освіти, які визначені з урахуванням змін у нормативно-правовій базі вищої освіти України, європейських стандартів [Біницька К. М., 2016, с. 373].

Конкурентоздатність сучасного вчителя початкової школи визначається його професійними якостями, залежить від рівня здобутої освіти та кваліфікації, досвіду практичної діяльності, педагогічної майстерності, наявності професійно значущих компетентностей, зокрема професійно-педагогічної, соціально-громадянської, загальнокультурної, мовно-комунікативної, психолого-фасилітативної, підприємницької, інформаційно-цифрової.

Високі вимоги до фахівця початкової освіти зумовлюють необхідність навчання впродовж життя, адаптації до динамічних змін, що відбуваються в суспільстві та освітній галузі.

Рис. 2. Траєкторії здобуття педагогічної освіти.

Отже, перспективними напрямками модернізації підготовки вчителів шкіл першого ступеня є: орієнтація на вітчизняні здобутки вищої школи (збереження національних цінностей і пріоритетів у змісті навчання; реалізація традиційних освітніх технологій і методик) та європейський досвід професійної педагогічної освіти (забезпечення варіативності навчання; формування готовності до виконання нових освітніх функцій, передусім лідера і менеджера команди учнів).

Список використаних джерел

1. Біницька К. Підготовка майбутніх учителів початкової освіти у країнах Східної Європи: теорія і практика: монографія / за наук. ред. Г. Терещука. Хмельницький: ФОП Цюпак А. А., 2018. 376 с.
2. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303//Державний%20стандарт%20початкової%20освіти.pdf>

3. Коваль Л. В. Історичний аспект розвитку професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. URL: <http://bdpu.org/wp-content/uploads/2019/02/Людмила-Коваль.pdf>
4. Концепція змісту освіти для європейського виміру України. Освіта UA. URL: <http://osvita.ua/school/method/581>
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <http://mon.gov.ua/Новини202016/12/05/konczepczyia.pdf>
6. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти: Наказ МОН України № 776 від 16.07.2018 р. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/5b7bb2dcc424a809787929.pdf>
7. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>
8. Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти»: Наказ Міністерства соціальної політики України № 1143 від 10.08.2018 р. URL: https://www.pedrada.com.ua/files/articles/2445/Vchytel_pochatkovykh_klasiv_2018_Pedrada.pdf
9. Столяренко О. В. Моделювання педагогічної діяльності у підготовці фахівця / навч.-метод. посібник. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 196 с.
10. Яструб О. Етапи становлення та розвитку професійної підготовки вчителів початкової школи в Україні. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2013. № 7. С. 14–19.
11. Problemy kształcenia nauczycieli wczesnej edukacji w uczelniach wyższych w Polsce / redakcja naukowa Ewa Skrzetuska, Marzenna Nowicka. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2016. 298 s.

Галина Одинцова

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Інноваційна політика в освітній галузі України спрямована на її модернізацію і зумовлена інтеграцією у європейський освітній простір. Вона задекларована у державних нормативних документах, які передбачають самореалізацію особистості (Закон України «Про освіту» (2017), Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) (1993), Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи (2016), Рекомендація Європейського